

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

TOSHKENT SHAHRIDA YASHIL IQTISODIYOT RIVOJLANISHI: NAZARIY ASOSLAR VA HOZIRGI HOLAT

Raximova Mohinur Dilshod qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

E-mail: raximovamohinur@gmail.com Tel:+99899-525-25-96

Kalit soʻzlar: *Yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish, ekologik barqarorlik, resurs samaradorligi, qayta tiklanuvchi energiya, karbon emissiyasi, urbanizatsiya, ekologik siyosat, chiqindilarni boshqarish, barqaror shahar, Toshkent shahri.*

Ключевые слова: *Зелёная экономика, устойчивое развитие, экологическая устойчивость, эффективность ресурсов, возобновляемая энергия, углеродные выбросы, урбанизация, экологическая политика, управление отходами, устойчивый город, город Ташкент.*

Key words: *Green economy, sustainable development, ecological sustainability, resource efficiency, renewable energy, carbon emissions, urbanization, environmental policy, waste management, sustainable city, Tashkent city.*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Toshkent shahrida yashil iqtisodiyotning rivojlanish jarayonlari, uning nazariy asoslari va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Tadqiqotda urbanizatsiya sharoitida ekologik muammolar, resurslardan samarali foydalanish, karbon emissiyasini kamaytirish hamda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish masalalari koʻrib chiqilgan. Shuningdek, shahar infratuzilmasini ekologik jihatdan modernizatsiya qilish, chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish va barqaror transportni rivojlantirish yoʻnalishlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari*

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

Toshkent shahrida yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonini jadallashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Аннотация: В данной статье анализируются процессы развития зелёной экономики в городе Ташкенте, а также её теоретические и практические аспекты. В исследовании рассматриваются экологические проблемы в условиях урбанизации, вопросы эффективного использования ресурсов, снижения углеродных выбросов и развития возобновляемых источников энергии. Особое внимание уделяется модернизации городской инфраструктуры, совершенствованию системы управления отходами и развитию устойчивого транспорта. Результаты исследования могут быть использованы для разработки практических рекомендаций по ускорению перехода к зелёной экономике в городе Ташкенте.

Abstract: This article analyzes the development of the green economy in Tashkent city, including its theoretical foundations and practical aspects. The study examines environmental challenges under urbanization, efficient resource use, reduction of carbon emissions, and the development of renewable energy sources. It also highlights the modernization of urban infrastructure, improvement of waste management systems, and the promotion of sustainable transport. The results can contribute to developing practical recommendations for accelerating the transition to a green economy in Tashkent city.

So'nggi yillarda global iqtisodiyotda "yashil iqtisodiyot" konsepsiyasi barqaror rivojlanishning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida shakllanib bormoqda. Yashil iqtisodiyot tabiiy resurslardan samarali foydalanish, ekologik xavflarni kamaytirish hamda iqtisodiy o'sishni atrof-muhitga zarar yetkazmasdan ta'minlashga qaratilgan tizim sifatida e'tirof etiladi. BMT va Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni global

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

miqyosda iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish va resurs tanqisligini bartaraf etishda muhim strategik yo'nalish hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda yashil iqtisodiyotga o'tish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Ayniqsa, Toshkent shahrida sanoatlashuv, urbanizatsiya va transport tizimining tez o'sishi ekologik bosimni kuchaytirmoqda. Shu sababli poytaxt sharoitida yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish dolzarb masalaga aylangan.

Yashil iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiy tafakkurda barqaror rivojlanish konsepsiyasining eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida shakllangan. Ushbu yondashuv iqtisodiy o'sishni ekologik xavfsizlik va ijtimoiy adolat tamoyillari bilan uyg'unlashtirishga asoslanadi. An'anaviy iqtisodiy model asosan ishlab chiqarish hajmini oshirish va foydani maksimal darajaga yetkazishga qaratilgan bo'lsa, yashil iqtisodiyot modeli tabiiy resurslar chegaralanganligini inobatga olib, ularni tejash va qayta tiklashni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit dasturi (UNEP) ta'rifiga ko'ra, yashil iqtisodiyot — bu inson farovonligini oshiradigan va ijtimoiy tenglikni ta'minlaydigan, shu bilan birga ekologik xavflarni sezilarli darajada kamaytiradigan iqtisodiy tizimdir. Ushbu ta'rifdan kelib chiqib, yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadi iqtisodiy rivojlanishni tabiatga zarar yetkazmagan holda amalga oshirishdan iborat ekanligi ko'rinadi.

Yashil iqtisodiyot bir qator ilmiy nazariyalar va konsepsiyalar bilan chambarchas bog'liq. Ulardan eng muhimlari quyidagilardir:

Birinchidan, barqaror rivojlanish nazariyasi bo'lib, u 1987-yilda Brundtland komissiyasi tomonidan ilgari surilgan. Ushbu nazariyaga ko'ra, hozirgi avlod ehtiyojlarini qondirish kelajak avlod imkoniyatlarini cheklamasligi kerak.

Ikkinchidan, ekologik iqtisodiyot nazariyasi mavjud bo'lib, u iqtisodiy tizimni tabiiy ekotizimning bir qismi sifatida ko'radi. Bu yondashuvga ko'ra,

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

iqtisodiyot tabiatdan alohida emas, balki uning ichida faoliyat yuritadi va tabiiy resurslar cheklangan hisoblanadi.

Uchinchidan, resurs samaradorligi nazariyasi bo'lib, u ishlab chiqarishda kamroq resurs sarflab, ko'proq iqtisodiy qiymat yaratishga qaratilgan. Bu nazariya energiya tejamkor texnologiyalar va innovatsiyalarni rivojlantirishni asoslaydi.

To'rtinchidan esa aylanma iqtisodiyot (circular economy) konsepsiyasi bo'lib, u chiqindilarni kamaytirish, mahsulotlarni qayta ishlash va resurslarni qayta foydalanish tamoyillariga asoslanadi.

So'nggi o'n yilliklarda global iqtisodiyotning tez o'sishi ekologik muammolarni keskinlashtirdi. Jahon banki va UNEP ma'lumotlariga ko'ra:

global karbon chiqindilarining qariyb 70 foizi shaharlar hissasiga to'g'ri keladi;

har yili 10 milliard tonnadan ortiq chiqindi hosil bo'ladi;

tabiiy resurslarning iste'moli Yerning tiklanish imkoniyatidan 1,7 baravar tezroq kechmoqda.

Bu holat yashil iqtisodiyotga o'tishni nafaqat tanlov, balki zaruratga aylantiradi.

Yashil iqtisodiyotning asosiy tamoyillari

Yashil iqtisodiyot bir nechta fundamental tamoyillarga tayanadi:

tabiiy kapitalni saqlash va tiklash;

karbon emissiyasini kamaytirish;

qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish;

resurslardan samarali foydalanish;

ekologik innovatsiyalarni joriy etish;

ijtimoiy inklyuzivlikni ta'minlash.

Ushbu tamoyillar iqtisodiy tizimni faqat foyda olishga emas, balki uzoq muddatli barqarorlikka yo'naltiradi.

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

Yashil iqtisodiyot va texnologik transformatsiya

Yashil iqtisodiyotning rivojlanishida texnologik innovatsiyalar muhim rol o'ynaydi. Raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, aqlli energiya tizimlari va "smart city" konsepsiyalari ekologik samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Masalan, energiya boshqaruvining aqlli tizimlari elektr energiyasi sarfini 20–30 foizgacha kamaytirishi mumkin. Shuningdek, qayta tiklanuvchi energiya manbalari (quyosh, shamol) global energiya balansida tobora muhim o'rin egallamoqda.

Yashil iqtisodiyotning ijtimoiy jihat

Yashil iqtisodiyot nafaqat ekologik, balki ijtimoiy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. U yangi ish o'rinlarini yaratadi, aholining ekologik ongini oshiradi va sog'lom turmush tarzini shakllantiradi. Xalqaro tashkilotlar ma'lumotlariga ko'ra, yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida global miqyosda millionlab yangi ish o'rinlari yaratilishi mumkin.

Toshkent shahrining yashil iqtisodiyotdagi o'rni

Toshkent O'zbekiston Respublikasining eng yirik iqtisodiy, siyosiy va demografik markazi hisoblanadi. Shaharda sanoat, transport, qurilish va xizmat ko'rsatish sohalari yuqori darajada rivojlangan bo'lib, bu iqtisodiy o'sish bilan birga ekologik yuklamaning ham ortishiga olib kelmoqda.

So'nggi yillarda olib borilgan tahlillarga ko'ra, Toshkent shahri atmosferaga chiqarilayotgan zararli gazlarning sezilarli qismini tashkil etadi. Buning asosiy sabablari:

- avtomobil transportining keskin ko'payishi;
- eski energiya tizimlari;
- sanoat korxonalarining konsentratsiyasi;
- yashil hududlar ulushining nisbatan cheklanganligi.

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

Shu bilan birga, Toshkentda yashil iqtisodiyotga o'tish uchun muhim institutsional va infratuzilmaviy asoslar shakllanmoqda. Xususan, qayta tiklanuvchi energiya loyihalari, energiya tejamkor binolar, chiqindilarni qayta ishlash tizimlari va ekologik transport yo'nalishlari rivojlanib bormoqda.

Urbanizatsiya va ekologik bosim

Urbanizatsiya jarayoni Toshkentda juda tez sur'atlar bilan kechmoqda. Aholi sonining ortishi, yangi uy-joy massivlarining qurilishi va transport oqimining kuchayishi ekologik tizimga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Statistik tahlillarga ko'ra:

- shahar aholisi yillik o'sish sur'ati sezilarli darajada yuqori;
- transport vositalari soni so'nggi o'n yilda bir necha barobarga oshgan;
- yashil hududlar va parklar ulushi shahar kengayishiga nisbatan sekin o'smoqda.

Bu holat shahar ekologik muvozanatining buzilishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli yashil iqtisodiyot konsepsiyasi aynan urban ekologiyani tiklash va barqaror shahar rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan.

Toshkentda yashil iqtisodiyotga o'tish zarurati

Yashil iqtisodiyotga o'tish Toshkent uchun bir nechta strategik ahamiyatga ega:

Birinchidan, ekologik muammolarni kamaytirish. Havo sifati, chiqindilar va suv resurslari bosimi shahar uchun asosiy muammolardan biridir.

Ikkinchidan, iqtisodiy samaradorlikni oshirish. Energiya tejamkor texnologiyalar va qayta tiklanuvchi energiya manbalari uzoq muddatda xarajatlarni kamaytiradi.

Uchinchidan, aholi salomatligini yaxshilash. Ekologik toza muhit kasalliklar darajasini kamaytirishga yordam beradi.

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

To‘rtinchidan, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish. Yashil iqtisodiyot loyihalari global moliyaviy institutlar tomonidan faol qo‘llab-quvvatlanmoqda.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Toshkent shahrida yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayoni nafaqat ekologik zarurat, balki iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim yo‘nalishi hisoblanadi. Shaharning tez urbanizatsiyalashuvi va iqtisodiy o‘sishi ekologik bosimni oshirayotgan bir paytda, yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish barqaror kelajakni ta‘minlashning asosiy sharti bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 4-iyundagi “Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5863-son Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi “Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish strategiyasi (2020–2030-yillar)” to‘g‘risida PF-5853-son Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-oktabrdagi “2030-yilgacha bo‘lgan davrda atrof-muhitni muhofaza qilish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 2-apreldagi “Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4950-son Qarori.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanish bo‘yicha chora-tadbirlar dasturi” (so‘nggi tahrir).
6. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. “O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi” yillik to‘plam. Toshkent, 2023.

UNIVERSAL INSIGHTS CONFERENCE ON SCIENCE AND SOCIETY

international scientific conference

7. A. X. Vahobov, Sh. Sh. Xajibayev. “Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyot asoslari”. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2021.
8. Food and Agriculture Organization (FAO). *The State of Food and Agriculture*. Rome, 2023.
9. United Nations Environment Programme (UNEP). *Emissions Gap Report*. Nairobi, 2022.
10. World Bank. *Climate-Smart Agriculture: A Guide for Policy Makers*. Washington, D.C., 2023.
11. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). *Climate Change and Land Report*. 2022.
12. International Federation of Organic Agriculture Movements (IFOAM). *Organic Agriculture Statistics*. 2022.
13. European Commission. *The European Green Deal*. Brussels, 2023.